

Henning Klepsland Johnsen

Thatcherismens effekt på den Scouse identiteten

Hvordan Margaret Thatcher sin politikk påvirket kultur og identitet i Liverpool på 1980-tallet.

Bacheloroppgave i Historie

Veileder: Kristian Steinnes

Mai 2024

Henning Klepsland Johnsen

Thatcherismens effekt på den Scouse identiteten

Hvordan Margaret Thatcher sin politikk påvirket kultur og identitet i Liverpool på 1980-tallet.

Bacheloroppgave i Historie
Veileder: Kristian Steinnes
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for moderne samfunnshistorie

Kunnskap for en bedre verden

Abstrakt

Margaret Thatcher og Thatcherismen hadde en stor effekt på det britiske samfunnet, og denne oppgaven ser på hvordan hennes sin tid som statsminister i Storbritannia påvirket den Scouse identitet. Oppgaven er en analytisk tekst, hvor relevante bøker og artikler har blitt brukt til å forstå koblingen mellom politikk og kultur, og hvordan dette påvirker identitet. Oppgaven tar for seg dette spørsmålet, siden det er blitt gjort mye forskning på om Margaret Thatcher er årsaken til at Liverpool er en by med sosialistiske holdninger, men ikke på korrelasjonen mellom Thatcher og den Scouse identiteten. Gjennom forskning kom jeg frem til at Thatcherismen hadde en negativ effekt på byen, og dette resulterte i økt solidaritet og samhold blant Scousere. Samholdet kom fra den irske arven, samt mange eksterne entiteter med negative holdninger mot Scousere.

Abstract

Margaret Thatcher and Thatcherism had a major effect on British society, and this paper looks further into how her time as Prime Minister of Great Britain affected the Scouse identity. I researched relevant books and articles on the topic, to further understand the link between politics and culture, and how this affects identity. I choose this topic, because there has been a lot of research on whether Margaret Thatcher is the reason that Liverpool is known as a city with a socialist outlook, but not much research has been done on the subject in regards to the correlation between Thatcherism and the Scouse identity. Through research, i concluded that Thatcherism had a negative effect on the city, but this resulted in increased solidarity and cohesion among Scousers. The unity came from old Irish heritage, and as a natural response. Thatcherism and other external forces with negative attitudes gave them no choice.

Innholdsfortegnelse

<i>Abstrakt</i>	1
<i>Abstract</i>	1
Innledning	3
Liverpool og Scousere	4
<i>1979-83, den økonomiske og kulturelle arven</i>	6
<i>Margaret Thatcher</i>	6
<i>The winter of Discontent</i>	7
<i>Arbeidsledigheten fortsetter</i>	9
<i>Toxteh</i>	11
<i>Tanker om utviklingen</i>	11
<i>1983-87, arbeidsledigheten fortsetter, kampen mellom Thatcher or foreningene</i>	12
<i>Falklandskrigen og gjenvalg</i>	13
<i>Militant og Liverpool</i>	14
<i>Streik og attentat</i>	17
<i>Militant imploderer</i>	18
<i>Tanker om midten av 80-tallet</i>	20
<i>1987-1990: Positive endringer og tragiske hendelser</i>	21
<i>10 år på rad</i>	21
<i>Mindre innflytelse</i>	22
<i>Et urokkelig samfunn</i>	22
<i>Siste tanker</i>	24
<i>Konklusjon</i>	24
<i>Bibliografi</i>	27

Innledning

Denne oppgavens tema er Scouse identitet, og hvordan den ble påvirket av Margaret Thatcher sine endringer innenfor britisk offentlig forvaltning. Margaret Thatcher var statsminister mellom i perioden mellom 1979 og 1990. I løpet av sine ti år påvirket hun det britiske samfunnet ved å iverksette reformer basert på ideer og teori fra den private sektoren. Kulturbegivenheter, og politiske hendelser påvirker befolkningen på ulike måter. Liverpool, som mange andre byer i nord- England gikk gjennom harde tider, men jeg skal se hvordan Thatcherismen påvirket hovedsakelig Scouserne, og hva det har ført til. Den Scouse identiteten har en geografisk tilhørighet i rundt elven Mersey, men i denne oppgaven har jeg forholdt meg til Scousere fra Liverpool. Kildene jeg har valgt er både kilder som omhandler Margaret Thatcher sin periode som statsminister, og kilder som forteller spesifikt til den politiske utviklingen til Liverpool, hovedsakelig på 1900-tallet. Det har og vært tatt i bruk andre kilder, de har blitt brukt til å forklare spesifikke politiske og kulturelle hendelser i Britisk historie. Både Margaret Thatcher og Liverpool er temaer som har blitt forsket mye på. Sammen har koblingen ofte vært om Thatcher fikk byen til å bli mer venstre-orientert. Svaret er at flere faktorer har ført til dette. I denne oppgaven ønsker jeg å hvordan Thatcher påvirket den Scouse identitet.

Oppgaven er delt i flere deler. Den starter med bakgrunnsinformasjon på Liverpool som by og den Scouse utviklingen fram til 1970. Da ser jeg på både kultur og politiske utviklingen. Selv om denne informasjonen ikke er plassert innenfor tidsrommet for oppgaven, er informasjonen nødvendig for å kontekstualisere endringene som forekommer senere. Thatcher ble valgt som statsminister tre separate ganger, og jeg har valgt å splitte opp oppgaven slik at hver del tar for seg hver sin periode. Når jeg har presentert om de politiske endringene, går jeg videre til å forklare hvordan Liverpool, som både by og folk ble påvirket av de ulike endringene. Senere mot teksten sin slutt blir det klart hvordan de to henger sammen, og dermed forsvinner denne uformelle inndelingen i teksten. Informasjonen som blir presentert gir et godt grunnlag for analyse og diskusjon. Hver periode har en egen problemstilling som jeg ønsker å svare på. Informasjonen presenteres også drøftes den. Til slutt avsluttes oppgaven med en konklusjon som baserer seg på den tidligere drøftingen av de tre periodene.

Denne oppgaven utforsker hvordan Margaret Thatcher sin politiske karriere, og hvordan hennes politiske reformer påvirket Liverpool som by, og hvordan dette og påvirket den Scouse identiteten. Jeg tror at Thatcherismen, styrket det lokale felleskapet i Liverpool, spesifikt de som anser seg selv som Scousere.

Margaret Thatcher sin politiske karriere var lenger enn 1979 til 1990, men jeg har valgt de årene, for det er da hun har mest innflytelse. I løpet av denne perioden endret hun britisk offentlig forvaltning, og skapte store endringer i samfunnet som vi enda ser den dag i dag. Hun hadde og stor påvirkningskraft på det internasjonale samfunnet, men dette er for det meste ikke relevant til oppgaven, med unntak av noen spesifikke hendelser. Den britiske kulturarven er lang. Den strekker seg helt tilbake til middelalderen, hvor småsamfunn var isolerte og fikk utvikle seg i fred. Med tiden ble det mer etablert kommunikasjon og veier mellom landsbyene, noe som gjør handel mulig og lettere. Liverpool utvikler seg til å bli en viktig by for transport av varer. Under den industrielle revolusjonen blir byen et viktig knutepunkt for eksport av varer produsert i nord-England. Mot 1980-tallet var det stort fokus på egen industri i mange Europeiske land, på grunn av andre verdenskrig. Sterk infrastruktur og offentlig forvaltning ble viktig i mange vestlige land, men mot slutten av 60-tallet var det tegn på økonomisk nedgang. Endringene innenfor den offentlige sektoren ser vi har rammevirkninger helt frem til i dag.

Liverpool og Scousere

Identitet kan omfatte mange mulige grupper, og hva som skiller grupper fra hverandre varierer. I denne oppgaven er identitet basert på kultur, geografisk lokasjon og religion og dialekt. Denne oppgaven sitt fokus er den Scouse identiteten. Dette er en identitet som hovedsakelig er bygget på kultur og skiller seg ut ved fonetisk variasjon i forhold til det Engelske språket. Det ble gjort en undersøkelse som blir referert til i *The impact of local identities on Voting Behaviour: a case study*. Dataen som blir presentert deler opp Merseyside i fem ulike deler, ut ifra bosetninger og byer. Generelt i Merseyside, identifiserte 57% av befolkning som Scouse, mens i Liverpool var det 71% som følte seg Scouse. I denne oppgaven så referer jeg ofte til Scousere, og det er da hovedsakelig Liverpoolians som blir referert til. Jeg har gjort denne avgrensningen, fordi jeg mener sted kan ha en avgjørende forskjell på identitet, og så det er bedre å snevre seg inn på ett sted, Liverpool.¹ Det hadde vært mulig å dekke alle i Merseyside, men siden politikken som ble ført påvirket hovedsakelig industribyer, så har jeg kun valgt Liverpool.

Liverpudlians, er personer som kommer fra byen Liverpool, eller som har fått en tilknytting til byen etter de har flyttet dit. I moderne tid har den økonomiske posisjonen vært fluktuerende og uforutsigbar, men dette preget ikke byen tidligere. På 1700-og-1800-tallet var Liverpool en

¹ David Jeffrey, *The impact of local identities on voting behaviour: a Scouse case study*. British politics (2023(s.8))

sentral by i det Britiske imperiets. Under den industrielle revolusjonen ble byen kjent som en eksport by, hvor varer som ble produsert lenger inn i landet ble transportert via elven Mersey. På 1800-tallet vokste byen i stor grad, og det kom som resultat fra byen sin involvering i den atlantiske slavehandelen. Skip fra Liverpool stod for cirka 75% av imperiet sine slaveskip, og skipene ble brukt til å frakte cirka 50 000 slaver per år mellom Vest-Afrika og koloniene i Amerika. Liverpool ble belønnet rikelig av imperiet. Byen fikk høy status, rangert som nummer to etter London. Store mengder av fortjenestene ble brukt til å bygge mange av bygningene Liverpool i dag er kjent for. ² Hungersnøden i Irland på 1800-tallet og emigrasjonen som kom i etterkant er viktig for den politiske arven. Mange av de som emigrerte var folk fra arbeiderklassen, med sterk tilknytning til hverandre. På grunn av dette var «The Irish nationalist party» i lang tid motstanderen til det konservative parti, men mange av medlemmene byttet parti til Labour når Irland ble en selvstendig stat. Årsaken var at Labour var et parti som representerte arbeiderklassen og de fattige i samfunnet. De fleste irene var katolske og stillinger innad i partiet ble kun fylt om en var katolsk. Dette forsvant med tiden, men det var svært tydelig på starten av 1900-tallet. Se fra arbeiderklassen følte at det var bedre å stemme konservativt og protestant, enn katolsk og Labour, og på grunn av dette hadde Liverpool en lang historie hvor det konservative parti holdt makten. ³

Det var på 1950-tallet en begynte å kalle personer fra Liverpool Scousere. Ordet «Scouse» stammer fra matretten vi i Norge kjenner som lapskaus, som er en stuing av mange forskjellige ingredienser, og var svært populær på skip, og ble importert til Liverpool på grunn av all skipstrafikken. På Engelsk er lapskaus kalt Scouse stew. På grunn av all trafikken har mange låneord blitt inkludert i den Scouse-dialekten.⁴ Når jeg snakker om den Scouse-identiteten i teksten, så referer jeg da til de som er fra Liverpool, enten født, oppvokst, eller identifiserer seg med det kulturelle. Musikk og idrett har vært med på å bygge opp fremstillingen av Scousere. Mange musikere kommer fra Liverpool, men en av de største noensinne er The Beatles, som mange anser som verdens største musikkgruppe gjennom tidene. Liverpool FC og Everton FC er byens to største fotballklubber og har begge hatt perioder med stor suksess både i hjemlige ligaer og internasjonale turnering. De kulturelle bidragene og sportslige merittene har gitt Liverpool berømmelse, og dette er Scouserne stolte av.

² Philip Boland, *The construction of images of people and place: Labelling Liverpool and stereotyping Scousers*, (Elsevier, volum 25, issue 6) 2008) s. 357)

³ Brian Marren, *We shall not be moved: How Liverpools working class fought redundancies, closures and cuts in the age of Thatcher*. Manchester University press, 2016) s.146-148)

⁴ Philip Boland, *Sonic geography, place and race in the formation of local identity: Liverpool and Scousers*. (Geografiske Annaler, (2010), s. 5)

Denne oppgaven tar for seg arbeidsledighet, og det er da viktig å vite hvordan en definerer dette. I boken *We shall not be moved* diskuterer forfatteren Brian Merran hvordan målingene har fungert i Storbritannia. De startet å måle arbeidsledighet langt senere enn andre i vestlige land, og ofte var det helhetlige resultat en blanding av flere ulike rapporter og spørreundersøkelser som definerte «arbeidsledig» på forskjellige måter. Statistikken som ble presentert hadde ofte et politisk formål. Dette er en motsetning til hensikten statistikk bør være. Statistikk bør være data for nøyaktige målinger. Merran utforsker flere av de ulike kriteriene og definisjoner. I 1982 fikk personer uten jobb muligheten til å registrere seg hos bemanningsselskaper. Samtidig kunne en få dagpenger av staten som kompensasjon for at en ikke har jobb. De som fikk dagpenger, ble søkte ofte ikke etter ny jobb. Som resultat «sank» antall arbeidsledige, men i realiteten så betydde det bare at folk ble fattigere. Mellom 1978 og 1992 var det 30 ulike måter å måle arbeidsledighet. Statistikken må derfor brukes til å fortelle generelle svingninger, istedenfor presis numerisk data.⁵

1979-83, den økonomiske og kulturelle arven

Margaret Thatcher

Dette er Thatcher sin første periode som Statsminister. Liverpool som by har gått gjennom utfordrende tider. Jeg ønsker å finne ut om Thatcher hadde en reell sjanse for å gjøre ting bedre i sin første periode.

Når Margaret Thatcher vinner valget for første gang og blir Storbritannia sin statsminister i 1979, markerte dette starten på et paradigmeskifte innen både britisk utenrikspolitikk, noe en ønsket. For mange var dette siste mulighet til å fikse problemene som hadde sprunget frem i løpet av etterkrigstiden. Hun ble på mange måter valgt fordi hun ikke var det det tradisjonelle bildet på en politiker. Hennes alternative syn kunne gi bedre løsninger på problemene som hadde kommet opp i tiden før. Dette gjaldt både når hun ble valgt som partileder og statsminister.⁶

⁵ Marren, 2016:32

⁶ David Cannadine, *Margaret Thatcher: a life and legacy*.(OUP Oxford) 2016) s.30)

Mange av Storbritannia sine viktigste byer ble bombet under andre verdenskrig, og det ble lagt mange ressurser i å bygge opp landet via industri. USA hjalp mange land i Vest-Europa gjennom Marshallplanen. 50- og 60-tallet blir sett på som en gullalder av mange. Dette var på grunn av liberale elementer i internasjonal handel, interne industrier vokste og om en stat ettertrakter varere ble en møtt både av egne aktører innad i landet, men i størst grad av internasjonale aktører som ønsket å handle. ⁷ Det resulterte i en enorm økonomisk vekst, hvor enkeltpersoner hadde enorm økonomisk frihet, men med omstendigheten gjorde det ikke mulig for denne veksten å fortsette inn i 70-tallet. En av de største årsakene til de økonomiske omstendighetene på 70-tallet var den økende oljeprisen. I 1974 var prisen på olje 4,7% høyere enn i 1972. Dette var et problem for halvparten av energi vestlige land konsumerte, kom fra importert olje i 1973. Dette var en dobling fra tallene en så på starten av femtitallet. Når oljeprisen steg, så resulterte dette i økende pris på andre varer. ⁸

En ønsket å bygge opp statene med en solid infrastruktur og industri, i håp om å bli selvforsynt. Høy Inflasjon på 70-tallet førte til mye arbeidsledighet i mange store land. Selv om prisen på varer vokste, gjorde ikke lønnen til arbeidere, som førte til flere streiker. Den kollektive tanken som etterkrigstiden fremmet, var noe Margaret Thatcher var uenig i. Markedsøkonomien sine prinsipper skulle bli importert inn i den offentlige sektoren, dette gjaldt både praktiske elementer og ideologien om individualisme og konkurranter.⁹

The winter of Discontent

The winter of discontent er historisk begivenhet som fant sted mellom september 1978 og februar 1979. I 1974 vant Labour det nasjonale valget, og var populær blant arbeidere på grunn av samarbeidet mellom regjeringen og arbeiderforeninger. De tre neste årene var ikke like gode for forholdet. Etter andre verdenskrig, så ble det innført begrensninger på hvor mye en kunne tjene, men på 70-tallet steg ikke de, men det gjorde inflasjonen. I 1978 så ønsket James Callaghan å heve grensen med fem prosent, men arbeiderforeningene ønsket 17 prosent, så det ble streik. Denne perioden blir kalt «the winter of discontent» for dustmen, de som fjernet støv fra gatene og søppeldunker, ble tatt ut i streik. Gangene i sykehus ble fylt med støv og gatene ble dekket av søppel. Mange dramatiske bilder ble tatt i denne perioden, og dette var perfekt

⁷ Angus Maddison, *Western economic performance in the 1970s: a perspective and assessment*. (PSL quarterly review, 33),2013),248)

⁸ Maddison, 2013: 267

⁹ Grieg Taylor & Matthew McDonald, «*Selling their jobs?*» *Thatcherism, Voluntary redundancy and workers resocialisation*, (Labour History), 2022), s. 21)

propaganda for det konservative parti. Thatcher brukte streiken som et bevis for inkompetensen til Labour var. De manglet evnen til å kontrollere sine egne.¹⁰ Dette var en god taktikk ikke bare i 1979-valget, men og i 1983. Hennes retorikk mot fagforeningene starter i våren 1979 og en kan argumentere for at hennes fiendtlighet mot fagforeningene er hva hun er mest kjent for. Store deler av 80-tallet blir preget denne kampen hvor Thatcher ønsket å redusere fagforeninger sin makt og påvirkningskraft. Denne retorikken ble ikke bare brukt av det konservative partiet, men og av «The Sun». Avisen publiserte daglig, og var den mest solgte flest avisen i Storbritannia. Rupert Murdoch var eier av både The Sun og andre store aviser. Han fremstilte arbeiderforeningene i dårlig lys, i håp om at dette kunne svekke arbeiderforeningene som var koblet til trykket media. *Thatcherismen* ble i øyet til mange lesere et symbol på individuell frihet, og reformene skulle gjøre det mulig for vanlige mennesker å leve en konsumererlivsstil.¹¹ Thatcherismen var i starten ikke et begrep hun tok til seg. Hun sa at det var et triks av Labour, for om en kjemper for liberalistiske idealer, også kaller det noe annet, så kan det nye begrepet skape frykt. Det var åpenlyst at det konservative parti kjemper for individuell frihet. Hun begynte å bruke ordet senere, men da i konteksten av at alle som er enige i liberale verdier følger ideologien Thatcherisme, men å støtte ideologien innebærer å forsvare liberalistiske verdier.¹² Om en startet med å definere motstanderen sine punkter, og så setter seg selv opp mot dem som en løsning, så er det ikke nødvendig å ha en konkret definisjon på hva en selv står for. I retorikken hennes før hun ble valgt for første gang, spilte hun mye på frykt. Britene var i nedgangstider, og ingen hadde gode alternativer for en løsning.¹³ Mye av kampanjen gikk ut på å fremme anti-sosialistiske idealer, hvor hun redefinerte sosialisme som et politisk system av hat. Politisk seier kunne ikke skape nok endringer, men en kulturell og moralsk seier over Labour gjør det.¹⁴ Rollen til mennesker i samfunnet skulle endres. Etterkrigstiden var en tid hvor hele samfunnet jobbet sammen for å produsere goder som kunne benyttes av samfunnet, eller eksporteres til andre stater. En produserte goder, og ble enten belønnet materialistisk eller økonomisk. Økonomisk frihet tilsvarte individuell frihet, og samfunnet var kun en sosial konstruksjon ifølge Thatcher. Dette drev individer mot blant annet aksjemarkedet, entreprenørskap og andre modeller fra den private sektoren.¹⁵ For å bygge opp velferdsstaten, holdt Labour på makten i etterkrigstiden, mens det konservative partiet kjempet imot, og stod

¹⁰ Tara Martin Lopez, *The winter of discontent: Myth, memory and history*, (Liverpool University press), 2014), s.2)

¹¹ G. Taylor & M, McDonald, 2022: 9

¹² Saunders, R., Kap. 1.1 i *Making Margaret Thatcher's Britain* (Cambridge University (2012 (s. 29)

¹³ Saunders, 2012: 30

¹⁴ Saunders, 2012: 33

¹⁵ Taylor G., & M, McDonald, 2022: 10

dermed imot Sosialisme. Thatcher sin retorikk tok en mer radikal tilnærming enn tidligere. Hun var mye mer klar i hva konsekvensene av hva en seier for Labour i 1979 ville bety for Storbritannia. Dette hjalp henne bli populær hos de unge, som ble påvirket av resesjonen, samtidig som hennes retorikk mot venstresiden, hovedsakelig Sovjetunionen fremstilte henne som en kapabel leder.¹⁶

Når et nytt parti kommer til makten, så gjør de ofte endringer for å sette sitt preg på samfunnet. I sine første år som statsminister, brukte Thatcher ressurser på å fikse inflasjonen ved hjelp av ulike takseringsendringer. I 1979 var mellom 6.2% og 6.4% av Storbritannia sin befolkning arbeidsløse, og dette tallet fortsatte å vokse.¹⁷

Arbeidsledigheten fortsetter

Til tross for at etterkrigstiden ble brukt til verdiskapning via industri, var fremdeles Liverpool avvikende i forhold til resten av landet med tanke på arbeidsledighet. Gjennom hele etterkrigstiden så dannet det seg et fast mønster. Det nasjonale tallet av mennesker som var arbeidsløse i Storbritannia, var nesten alltid doblet i Liverpool.¹⁸ De med arbeid innenfor produksjon og industri ble truffet hardest på 70- og 80-tallet, men andre yrker som relaterte til råvarer, som blant annet transport og befraktning via skip så og en nedgang i arbeidsmuligheter. Mellom 1981 og 1986 ble 68% av de med arbeid innenfor produksjon arbeidsløse. Som område skiller Merseyside seg betraktelig fra mengden sammenlignet med andre britiske byer og områder, med unntak av London.¹⁹ Det må og nevnes at arbeidsledigheten ikke startet som årsak av Thatcher sin politikk. Selv når Labour holdt makten, så var det en nedgang med 7% til jobber innenfor offentlig sektor.²⁰ Produksjon er et yrke som ikke krever mye utdanning. Siden byen ikke produserte varer på lik linje som tidligere, betydde det at mennesker fikk mindre penger å bruke. På grunn av det store antall arbeidsløse på 1980-tallet, var det ikke mulig for individer å reinvestere pengene sine. Dette gjelder både økonomisk, men og materialistisk. Mange valgte å flytte fra Merseyside. Mellom 1965 og 1985 så flyttet til sammen en tredjedel av befolkningen bort fra Liverpool. Dette er et resultat av at jobbmulighetene innenfor produksjon forsvant sakte over tid, men i større grad på starten av 1980-tallet.²¹

¹⁶ Saunders, 2012: 33

¹⁷ Maddison, 2013: figur 16: 287

¹⁸ Marren, 2016: 35

¹⁹ Marren, 2016: 36

²⁰ Marren, 2016: 145

²¹ Marren, 2016: 37

I første halvdel av 1981 fortsatte arbeidsledigheten i Liverpool, og i mai begynte folk å demonstrere mot avindustrialiseringen ved å gå i tog. «The peoples march for jobs» var en koalisjon ikke bare av arbeidere, men av flere grupper. Gamle Labour medlemmer, sosialister og unge arbeidere marsjerte sammen, med formål å vise hvor mange som ble rammet av arbeidsledighet. Etter hvert ble flere organisasjoner med, og bevegelsen utviklet seg fra å kritisere antall arbeidsløse til å kritisere politikken som ble ført av myndighetene.²² 300 marsjerte ut av Liverpool, med støtte fra mange ulike grupper, inkludert ulike kirker i byen. Erkebiskop Derek Warlock velsignet gruppen som marsjerte sørover, og sa «Bekymring for de arbeidsløse angår ikke eksklusivt politiske ekstremister»²³ Selv om unge menn innenfor produksjon var de som ble rammet hardest av de politiske endringene, så innså resten av samfunnet hva dette kunne føre til. Det handlet ikke bare om kunnskap til konsekvensene av de politiske endringene, men det var og viktig å vise solidaritet til de som trengte det. Solidaritet ble viktig for ikke bare arbeiderforeningene, men og alle som ble negativt rammet av de politiske endringene som blir introdusert under nyliberalismen.

300 marsjerte ut av Liverpool og mot London ble de flere og flere. Antallet steg med 200. De var avhengig av solidaritet fra andre underveis. Demonstrantene sov på gulv i gymsaler og i andre bygg som var tilgjengelige for dem, blant annet skoler. Etter over 45 mil med vandring ankom de London i slutten av mai, og der ble de møtt av enorm støtte. De hadde gått i over en måned, samtidig gjorde de seg hørt og samlet inn penger til saken. Dette førte til at mellom 40 000 og 50 000 gikk sammen med dem den siste strekningen, hvor de ble møtt av 50 000 flere i Trafalgar Square. Til tross for den enorme oppmerksomheten saken fikk, ønsket ikke Thatcher å møte med lederen for bevegelsen. Hun følte ikke bevegelsen hadde en positiv påvirkning, og hjalp svært lite i å løse problemene som oppstod av arbeidsledigheten. Demonstrantene ønsket ikke at arbeidet skulle slutte i London. Underveis på reisen sørover samlet de inn penger, og de ble brukt for å opprette og drive flere «job centres», en form for bemanningsbyrå.²⁴ Det at Thatcher ikke ønsket å møte demonstrantene kan forstås av mange ulike grunner. Et møte ville legitimert saken deres, samtidig som hun kritiserer sin egen politikk. Samtidig kan hun og vise styrke, i at en står på sitt, men det kan og vise svakhet. Hun valgte å ikke møte dem, og begge sidene oppfattet det på ulik måte, og polariseringen vokste. De som

²² Marren, 2016: 92

²³ Marren, 2016: 93

²⁴ Marren, 2016: 94-96

marsjerte var arbeidere til å begynne med, men mot slutten hadde de kunnskap om hvordan en skal organisere seg.

Toxteth

Om en skal diskutere demonstrasjoner på Merseyside, er det umulig å ikke nevne Toxteth. Toxteth er en bydel i Liverpool, og sommeren 1981 var det voldsomme demonstrasjoner over hele landet, men en av dem oppstod i Toxteth. Biler ble brent, flere hundre ble arrestert og butikker ble plyndret. Det er mange ulike faktorer til at demonstrasjonen tok en voldelig form. I boken *We shall not be moved* argumenterer Brian Marren for at arbeidsledighet blant unge menn kan ha vært en av de mange avgjørende faktorene. Toxteth var en bydel hvor det bodde mange immigranter, blant annet fra Kina og Karribien. Det er dokumentert forskjellsbehandling og raseprofilering i denne perioden fra politiet, og dette resulterte i økt flere anspente situasjoner. En vet at marginaliserte grupper støtet mot politiet, og blant dem var det og personer som ønske tå utnytte kaoset for å utrykke seg selv voldelig. Arbeiderklassen tok og del i demonstrasjonene mot myndigheten, og i dette tilfellet er politiet en representant for dem.²⁵

Denne hendelsen fortjener et mye større dypdykk enn det som blir presentert i denne oppgaven, fordi det er en intrikat situasjon, men en kan se konsekvensene, og hvordan det påvirket byen videre. Thatcher sine tanker om opptøyene var at de ikke var et resultat av arbeidsledighet eller økonomiske tilstander, men av et svakt moralsk synspunkt og latskap.²⁶ Responsen hennes fortsatte å polarisere samfunnet. Hennes supportere mente hun satt ord på hva de følte, mens opposisjonen følte at myndighetene enten jobbet imot dem eller ignorerte dem. Det var opprør i Storbritannia sine største byer, dette inkluderer Liverpool. Marginalisert ungdom, med begrenset utdanning uttrykte seg irrasjonelt, men forståelig. Myndighetene som skulle hjelpe befolkningen var opptatt med å bryte ned velferdsstaten, dermed ble lokal politikk der Scouserne søkte etter hjelp.²⁷

Tanker om utviklingen

Det var tydelig at Storbritannia sin ledelse under Labour kunne bare vare en viss periode. Enorm inflasjon og dårlig kommunikasjon mellom fagforeninger gjorde det vanskelig for vanlige folk å håndtere krisen, og derfor er det viktig med en god offentlig sektor. Når Margaret Thatcher fikk kontroll, introduserte hun elementer fra den private sektoren i håp om å bolstre økonomien.

²⁵ Marren, 2016: 113

²⁶ Marren, 2016: 119

²⁷ Marren, 2016: 139

Hun var klar om at kamp mot fagforeningene var et tidsspørsmål, men hennes fokus var starte en omveltning innenfor det britiske samfunnet. Dette inkluderte privatisering av tidligere statseide selskaper, og avindustrialisering. Liverpool var en by med lang tradisjon for transport og ikke produksjon, så når dette skjedde, ble de truffet hardere enn andre byer med lang historie innenfor produksjon. Dette gjaldt hovedsakelig i byer som ble brukt for å bygge opp landet etter andre verdenskrig. London så en stor økonomisk vekst under Thatcher, men det samme kan ikke sier om typiske arbeiderklasse-byer. Hennes angrep mot fagforeningene var mange uenige i, og som resultata var det mange demonstrasjoner. For Liverpool er den største politiske demonstrasjonen «The peoples march for jobs», men de kom aldri i dialog med Thatcher. Demonstrasjonen var nyttig, for dette lærte unge aktivister hvordan en organiserer seg, og det spredte budskapet. Toxteth opprører kom som et resultat av at det var forskjellige oppfatninger av politiets rolle i byen, samtidig som unge menn uten jobb var frustrerte. Det voldelige aspektet er en irrasjonal handling, men all frustrasjonen som bygger seg opp hos dem er forståelig, spesielt for byens minoriteter som følte seg ekstra isolert. I den første perioden ble byen mer politisk bevisst, og forstod at Thatcher ikke jobbet for dem, men mot dem. Thatcher sine resultater i meningsmålingene, og det kommende valget blir reddet av utenrikskriser. Jeg tror hun ønsket å gjøre ting bedre, ved å ofre noen av byene som generelt var imot henne. Hun presiserte at noen måtte lide for at de skulle vinne krigen, og Liverpool var en av byene som strevde mest, men dette var bare starten. En kan argumentere for at Thatcher sine metoder var unødvendige, og at staten hadde overlevd med en offentlig sektor som fikk mer støtte og ble utviklet i større variasjon. Samtidig så var markedet svakt, og få ønsket å kjøpe. Om en støtter fagforeningene, så støttet en sosialistiske ideer, og det er nærme kommunismen. En kan da argumentere at Thatcher sin retorikk og var ment for å vise resten av det internasjonale samfunnet sitt politiske ståsted, og forhåpentligvis vil det førere til et sterkere bånd med USA.

1983-87, arbeidsledigheten fortsetter, kampen mellom Thatcher or foreningene

Denne perioden ser en økt polarisering i Storbritannia, spesielt rundt 1984. Militant tar over Liverpool. Jeg ønsker å se om Militant sine holdninger virkelig var nødvendig for Liverpool sin overlevelse, eller om byen kunne klart seg med vanlige Labour holdninger.

Falklandskrigen og gjenvalg

Margaret Thatcher sine første år som statsminister var turbulente. Mange var misfornøyde og ønsket endring. Hun ble valgt fordi hun kunne gi nye perspektiver, men det var fremmed. Den politiske polariseringen førte til at flere ble drevet bort fra hennes ideologi, men i våren 1982 fikk det konservative partiet en dytt i ryggen. Falklandsøyene ligger i sør-vest Atlanterhavet, og er på dette tidspunktet en resterende bit av det som en gang var det britiske imperiet, men var ikke lenger en prioritet for britisk utenrikspolitikk.²⁸ I 1982 var øya ikke øya bemerkelsesverdig. De beboende på øya var sauebønder, og de var lojale til Britene. I april invaderte Argentina øyene. Dette var dette et stort tap for Britene. Stoltheten var skadet, og Britene sin makt ble oppfattet av andre stater som mindre enn det den egentlig var. Thatcher stod foran et vanskelig valg; øygruppa var irrelevant i det store bildet, men Margaret Thatcher hadde fått kallenavnet «The iron lady» på grunn av hennes kompromissløshet. Hun var en dame som valgte konfrontasjon til fortrensel for passivitet. Den britiske stoltheten har en lang historie som er bygget på årevis med erobringer av andre territorier og folk. Om hun ikke forsvarer øyene, kan det bety tvunget resignasjon, og krig er det dyreste som finnes.²⁹ Arbeidsledigheten fortsatte å stige, til tross for ulike tiltak. Opposisjonen kom ikke til å vise støtte for krig, med tanke på den økonomiske situasjonen landet befant seg i. Samtidig kan det skape mer jobber, spesielt innenfor produksjon, men dette gjelder som oftest for kriger i større skala, hvor en mobiliserer hele landet for å seire i krigen. Et land som Storbritannia har allerede enorme militære ressurser. De gikk til krig, men konflikten ble løst relativt raskt, ved at britene gjenerobret Falklandsøyene, og det øverste makthodet i Argentina gikk av. Hun fikk mye av skrytene i etterkant. Selv mente hun dette var ufortjent. Fra samfunnets perspektiv stod hun på sitt, og kom seirende ut av konflikten. Som resultat gikk hun fra å være en av de minst populære kandidatene, til at statistikken viste populariteten hennes var blitt doblet i forhold til tidligere tall.³⁰ Posisjonen hennes ble styrket på grunn av nasjonalisme. Hun ble populær i USA og mange andre vestlige land ettersom at Argentina var ledet av en militærdiktator fra venstresiden. USA sin president på denne tiden, Ronald Reagan, viste full støtte til Thatcher. Internasjonalt endret synet på Storbritannia. Det var ikke lenger et land med økonomiske problemer, men et land som realiserte sin egen frihet og gjorde det med stolthet.³¹ Mot valgte i 1983 var fremdeles økonomien det største problemet Thatcher stod foran. Over 3 millioner

²⁸ Cannadine, 2016: 45

²⁹ Cannadine, 2016: 47

³⁰ Cannadine, 2016: 49

³¹ Cannadine, 2016: 49-50

mennesker var arbeidsløse, og fagforeningene presset på for at økonomi-stimulerende tiltak skulle iverksettes, slik som lovet. Inflasjonen hadde sunket ned til 5 prosent i 1982, og det var på denne måten det konservative partiet målte økonomisk suksess. De områdene som ble truffet av avindustrialisering og overlevde, hjalp Storbritannia med en liten vekst, men tallene i både økonomi og produksjon var fremdeles nede i forhold til tallene fra 1979. Til tross for dette bekreftet myndighetene at den nye økonomiske modellen fungerte. De områdene som rammet hardt av avindustrialiseringen, var stor deler av Nord-England, den sørlige delen av Skottland og Øst-Wales.³² Senere i 1982 fortsatte privatiseringen av den offentlige sektoren. Det var planlagt å selge det britiske teleselskapet, som tilbydde fasttelefon. Dette ble ikke gjort før etter valget, men det britiske oljeselskapet Britoil ble privatisert senere i 1982.³³ Mot valget var optimismen stor, og fokuset på Margaret Thatcher var langt større enn de politiske endringene hun ville innføre om hun vant.³⁴ Det var totalt over 30.5 millioner mennesker som stemte ved valget i 1983. Det konservative parti vant med stor margin, over 13 millioner stemmer. Det tilsvarer 42,4% av stemmene.³⁵

Militant og Liverpool

I lokale valg har Liverpool en historie med det konservative parti, men på midten av 1970-tallet endret det seg. I *The strange death of Tory Liverpool* forteller David Jeffery hvordan det konservative parti sakte over tid mistet grepet sitt i Liverpool. Fra 1976 begynner Labour å få overtaket, og etter hvert øker differansen mellom de to partiene. Mellom 1983 og 1987 har Labour en enorm mengde med stemmer, mens det konservative parti faller til 3.plass.³⁶

Innad i Labour var det en liten gruppe som holdt langt mer radikale holdninger enn det Labour stod for. Gruppen het The Revolutionary Socialist League, eller RSL. Ideologien til RSL var bygget på marxisme, og de ønsket å dra Labour lenger venstre. De kalte seg og for *Militant*, etter avisen fra London med samme navn. Ønsket var ikke å hjelpe de som ble rammet av Thatcherismen, men og å forhindre den til å begynne med. Dette skulle oppnås via en større offentlig sektor, hvor og media både fysisk og «digitalt» blir styrt av staten. Bedre jobbmuligheter for de med fullført utdanning og likestilling for alle uavhengig av kjønn,

³² Cannadine, 2016: 53

³³ Cannadine, 2016: 54

³⁴ Cannadine, 2016: 56

³⁵ Public information office, *Factsheet 22: General elections results, 9 June 1983*. Figur 1. (1984)

³⁶ David Jeffery, *The strange death of tory Liverpool: conservative electoral decline in Liverpool, 1945 -1996*. British politics. (2016 (figur A1(407)

religion, rase eller legning.³⁷ Militant fungerte som en gruppe innad i et parti. De vokste og fikk mer og mer innflytelse. Fremveksten kan ses på som et resultat av den kontinuerlige polariseringen, som igjen ble forsterket av retorikken brukt av Thatcher i forkanten av valget i 1983. Et viktig punkt i agendaen til Militant er arbeid etter utdanning. Som nevnt tidligere var Toxteth opprøret et av de største i moderne engelsk tid, og var forårsaket av flere faktorer, men rasisme og arbeidsledighet førte til utøvet vold. Militant styre nå Labour, og den simple sosialistiske retorikken var appellerende for mange.³⁸ Derek Hatton var lederen for Liverpools bystyre i 1983. Han starter i Labour som en del av militant, og var svært vokal i ønsket om et tett samarbeid mellom fagforeningene og de lokale myndighetene.³⁹ Dette ønsket gikk aktivt imot de nasjonale myndighetene sine ønsker, hvor målet var oppsigelser i den offentlige sektoren for å redusere kostnader. Bystyret presenterte en plan som gikk 30 millioner pund i over budsjettet, hvor de fastslo at myndighetene bør kompensere byen økonomisk som et resultat av de økonomiske problemene Liverpool hadde blitt utsatt for. De presentere en liste med krav til myndighetene. De innså Liverpool var i en unik situasjon i forhold til mange andre byer, og trengte ekstra penger. Problemene var store, men aller mest var ønsket hus til folket, skoler for barna, og alt annet som kan hjelpe med personer med å bli politiske bevisste. Mange personer følte at bystyret presenterte gode poeng, og dette skapte både oppmerksomhet fra andre på venstresiden, og de som ikke var det.⁴⁰ Politikken som ble presentert stod i kontrast med hva Labour ønsket å være på denne tiden. I 1984 prøvde de å skyve partiet mer mot midten, til fortrensel for venstre. Lederne i Labour var redde for at fremgangsmetoden i Liverpool kunne gi et dårlig omdømme for Labour gjennom hele landet.⁴¹ For innbyggerne i en by som har dårlig offentlig sektor, er det moralsk givende å se sine folkevalgte være aggressive i sin kritikk mot de som har påført dem omstendighetene de nå befant seg i. Budsjettet de presenterte var ikke lovlig, i den forstand av at de gikk 30 millioner pund i minus. Dette ble gjort fordi Militant ønsket å holde løftene de ga.⁴² De fikk samlet mange arbeidere til saken sin, og de ble stemt frem. Militant har som mål både å hjelpe byen, men og at befolkningen skal bli bevisste på hvordan og hvorfor de befinner seg i ulike omstendigheter. Et brudd av tillitten kan føre til både færre stemmer, men og at flere faller tilbake til gamle vaner og lar politikere bestemme for seg. Klassekamp er umulig om en ikke vet hvorfor eller hva man kjemper for, men mange

³⁷ Marren, 2016: 150

³⁸ Marren, 2016: 153

³⁹ Marren, 2016: 157

⁴⁰ Diane Frost & Peter North. *Militant Liverpool: a city on edge*. Liverpool University press. (2013(s.62)

⁴¹ Marren, 2016: 163

⁴² Marren, 2016: 161

forstod at byen var i en unik situasjon, og derfor var en unik løsning nødvendig. I mars 1984 så leverte byrådet budsjettplanen, til tross for kunnskapen om at dette ville føre til konflikt med myndighetene og Thatcher. Toxteth opprøret 3 år tidligere var en påminnelse om hva arbeidsledighet kan føre til hos unge, og de fryktet at enda flere permitteringer vil gjøre det umulig å håndtere krisen. Planen var å bruke mer enn de ble tillatt, slik at myndighetene ble tvunget til å støtte dem økonomisk.⁴³ Dette er det beste utfallet, for Militant holder løftene sine, samtidig som byen får økonomisk støtte fra myndighetene. Resultatet kunne gå andre veien og. Myndighetene kunne simpelt si det var Bystyret sin feil, og de må løse dette uten støtte, siden budsjettplanen ble aldri godkjent. For de i bystyret som stemte for denne planen, var det og mulige konsekvenser i form av bøter, fengsel og utestengelse fra offentlige stillinger. Den 29. mars 1984 presenterte gruppen budsjettplanen, og ble møtt av 50 000 mennesker som viste sin støtte utenfor rådhuset. Frem mot det nye valget i mai var det en splittelse innad i Labour, hvor Labour-veteraner ikke var enig i budsjettplanen.⁴⁴ De stemte imot forslaget, og som resultat holdt ikke lenger militant majoriteten i bystyret, og budsjettet ble avslått. Liverpool var uten ledelse og uten en plan, frem til valget i mai. De vant med god margin til å få inn ekstra seter. De nye setene gjorde opp for de gamle som gikk imot budsjettplanen, og planen ble stemt frem.⁴⁵ Av de som kunne avgi en stemme, var oppmøtet på 50%. Labour fikk 46.4% av stemmene og bare 19.1% stemte konservativt.⁴⁶ Det konservative parti mistet gjennom 80-tallet stemmer til både det liberale parti, men også Labour. Dette viser at den lange tradisjonen med konservatisme var døende, og folk innså at den private sektoren ikke kom til å hjelpe dem. Som nevnt tidligere flyttet mange fra Liverpool, for det var ingen jobbmuligheter. Labour var avhengig av nettopp dem. Det tilsier at flere enn arbeiderklassen innså behovet for et radikalt skifte innenfor lokalpolitikken. Fokuset til myndighetene var rettet mot fagforeningen til gruvearbeiderne i 1984. Patrick Jenkin, som på denne tiden var miljøvernminister, ble sendt til Liverpool for å få forstå situasjonen, også kontrollere den. Han ble gitt en visning av byens infrastruktur, og så selv tilstanden til byggene folk bodde i. Han holdt senere en pressekonferanse, hvor han uttrykket et ønske om å endre på situasjonen.⁴⁷ Nå hadde bystyrer overhånden, for myndighetene hadde få valg. De hadde muligheten til å opprette et eget bystyre for Liverpool, som erstatter det nåværende. Dette var juridisk lov, men konteksten rundt gjorde

⁴³ Marren, 2016: 162

⁴⁴ Marren, 2016: 164

⁴⁵ Frost & Peter, 2013: 79-80

⁴⁶ Jeffery, The strange death, figur A1: 407

⁴⁷ Marren, 2016: 164

dette til et umulig alternativ.⁴⁸ Militant fikk enorm støtte av arbeiderklassen, og et juridisk kupp vil mest sannsynlig føre til demonstrasjoner og protester. Myndighetene var opptatt med gruvearbeiderne som streiket, og ønsket ikke en konflikt på to ulike fronter. Som resultat ble møtet mellom bystyret og myndigheten raskt løst. Jenkin presenterte en løsning som møtte kravene til bystyret, men som kompromiss ble bystyret tvunget til å heve renten fra 9 til 17 prosent. Dette var mye mindre enn hva kravet var tidligere. Mange oppfattet situasjonen som et kompromiss av myndighetene, en bagatell som kom til å bli fikset når konflikten med gruvearbeidernes fagforening tok slutt. Labour og Militant anså situasjonen som en stor seier. De fikk presset frem kravene sine, samtidig som situasjonen fikk mye media oppmerksomhet.

Streik og attentat

1983 og 1984 var ikke gode år for Thatcher. Hun hadde en øyeoperasjon, og mens hun var på ferie for å bli frisk, skjer et kupp i en av de tidligere britiske koloniene, Grenada. USA bestemmer seg for å invadere, og dette skjer uten hennes kunnskap. Kun utenriksministeren hadde kunnskap om planene, og tillitten mellom Thatcher og Reagan ble svekket i stor grad. I 1984 ble myndighetene møtt av mer kritikk ettersom bedrifter måtte betale mindre i skatt.⁴⁹ 1984 var og året da kullgruvearbeiderne gikk ut i en streik som varte i over ett år. Thatcher hadde forventet konflikt med dem før hun ble statsminister, men det ble aldri direkte konfrontasjon. Ulike reformer ble introdusert i håp om å svekke makten til fagforeningene. En av de var en demokratisk avstemning. Medlemmene stemte anonymt for eller imot lederen av fagforeningen. Om et visst antall følte mistillit, måtte lederen gå av.⁵⁰ Myndighetene ønsket å lukke flere gruver gjennom 1984, som ville ført til flere uten jobb, men dette ble ikke gjort. Det førte til store økonomiske tap for staten. Våren 1984 ønsket myndighetene å stenge 12 gruver som ikke tjente inn nok penger, og som resultat ble gruvearbeiderne i landet tatt ut i en tolv måneder lang streik. For Thatcher var dette en største innenrikskonflikten i hennes karriere som statsminister. Gjennom de tolv månedene kom demonstranter ofte i voldelige konflikter med politi. I løpet av streiken gikk mange gruvearbeidere tilbake til gruva. Dette var av ulike grunner. Den ene var når vinteren kom i 1984, så innså begge sider at det var utvinnet nok kull fra tidligere, så streiken rammet bare arbeiderne. Den andre grunnen var fordi lederen for fagforeningen til gruvearbeiderne, Arthur Scargill aksepterte ikke reformen som juridisk tvang gruvearbeiderne å stemme. På grunn av dette og andre utsagn, kunne ikke Labour støtte

⁴⁸ Marren, 2016: 165

⁴⁹ Cannadine, 2016: 69

⁵⁰ Cannadine, 2016: 73

streiken. Det samme gjaldt arbeidere som ønsket å streike på en riktig måte. Anti-demokratiske holdninger og voldelige demonstrasjoner gjorde det mulig for Thatcher å angripe fagforeningene og male dem som frihetsrøvere og anti-demokratiske.⁵¹

I løpet av høsten forsøkte den provisoriske irske republikanske armé, IRA, å ta livet av Thatcher. Attentatet forsøket ble gjennomført ved at IRA bombet av et hotell i Brighton hun befant seg på. Hun overlevde, men bomben tok livet av 5 andre og såret over 30. Senere på dagen holdt hun en tale hvor hun prøvde å overbevise mengden om at det konservative parti bryr seg i aller største grad om arbeidsledighet, og de ønsket å snu trenden. Til tross for talene, var folket fremdeles misfornøyd.⁵² Samtidig fortsatte streiken som planlagt og varte i 12 måneder, men når den ble avsluttet i mars, var Thatcher seierskvinnen. Nå som denne konflikten var oppløst, kunne myndigheten benytte ressurser mot bystyrene i Nord, og blant dem var Liverpool.

Militant imploderer

Gjennom 1984 var myndighetene i diskusjon med bystyret om budsjettet, og fant etter hvert et kompromiss. Når bystyret i Liverpool senere skulle presentere en budsjettplan sin for 1985, forventet de at denne og ble godkjent så lenge de aksepterte kompromissene myndighetene forslø.⁵³ Myndigheten kom nettopp ut av konflikten med fagforeningen til gruvearbeiderne med selvsikkerhet. Tapet mot bystyret til Liverpool ga byen mye oppmerksomhet, og myndighetene ønsket at dette ikke skulle gjenta seg. Jenkin følte seg personlig snytt, og som resultat fikk Liverpool et redusert budsjett. Ifølge myndighetene ble byen håndtert av en elite som ikke respekterte de demokratiske verdiene. Jenkins hevdet at samarbeidsviljen fra Liverpool sitt bystyre, gjorde det vanskelig for han å overbevise myndigheten at de bør innfri kravene.⁵⁴ Høsten 1984 var preget av diskusjoner om budsjettet, renter, løfter og hus for folket. Det hele kulminerte i at bystyret til Liverpool argumenterte for urettferdig behandling, men myndighetene oppfattet argumentet som ulogisk og avsluttet kommunikasjonen. Bystyret hadde tidligere signert en kontrakt for at sosialboliger skulle bli bygget, men kontrakten oversteg budsjettet. Selv med den kunnskapen, ønsket de å bygge husene. Som svar ble neste års budsjett nok en gang redusert, og fremover måtte Liverpool få juridisk tillatelse av myndighetene for å bygge. Jenkins gikk til media og fortalte om han sitt syn på Scousere. Han

⁵¹ Cannadine, 2016: 70

⁵² Cannadine, 2016: 69

⁵³ Marren, 2016: 167

⁵⁴ Frost & Peter, 2013: 95-96

syntes de fremstår som privilegerte med ønsker å bli behandlet spesielt.⁵⁵ Scousere ble sett ned på av resten av Storbritannia. Et radikalt bystyre som tvang sin vilje frem. Dette var synspunktet til Thatcher sine allierte, og det synspunkt ble verre. Politisk strevde Liverpool, men kulturelt hadde Scouserne stor suksess. De to fotball lagene i Liverpool, Everton F.C. og Liverpool F.C. dominerte fotballverden, både internasjonal og på den britiske halvøy. Fotballen ga folk noe annet å tenke på i 90 minutter, og det var til stor glede for Scouserne. Fotball i seg selv er polariserende, og den dårlige dekningen i media hjalp ikke. I mai 1985 skulle Liverpool spille mot Juventus i Brussel. Denne kampen fikk mer oppmerksomhet for tragedien som fant sted før kampen. Et slagsmål startet av Liverpool supportere. Det førte til panikk og store mengder mennesker ble samlet i små områder, og 39 mennesker ble knust i mengden. Blant dem var det 32 Juventus supportere. Fjorten Liverpool-supportere ble dømt til seks års fengsel, men det ble og stilt spørsmål rundt kvalitet på stadion, og om dette kunne ha forebygget tragedien. Både Liverpool og Everton ble utestengt fra Europeiske mesterskap i 5 år, frem til 1991.⁵⁶ I etterkant ble Liverpool og dens innbyggere kalt for barberer og andre negative ladet ord. Liverpool sin befolkning gikk gjennom mye på denne tiden, så når både utenlandske og nasjonale fremstiller byen på denne måten, førte dette til en større grad av isolasjon mellom byen og resten.⁵⁷

Bystyret gikk videre med planen sin. I kampanjer før valg lovet de boliger til folket, og de aktet å holde løftet sitt, til og med om myndighetene gikk juridisk mot dem. Myndighetene gjorde det, og de 49 medlemmene i Labour ble funnet skyldig. Myndighetene presenterte tre ulike alternativer, men alle alternativene påtvang bystyret i Liverpool å operere innenfor myndighetenes grenser, som nå var strammet inn. De takket nei til alle alternativene, og som resultat mistet 31 000 mennesker jobben sin i løpet av en 90-dagers periode. Det var et håp om at dette skulle engasjere arbeiderne, men sinnet ble rettet mot Militant. Alle av Militant som var i bystyret ble suspendert, og gruppen sitt omdømme ble ødelagt.⁵⁸ Selv om Militant brøt loven, er det konkrete bevis på at de gjorde byen et bedre sted å være. Infrastruktur ble gjenoppbygget, jobber ble skapt og sosialboliger ble bygget. Dette ble oppnådd til tross for at myndighetene ønsket å stoppe dem. Et av ønskene til Militant var å spre sitt politiske budskap til både Scousere, men og til andre byer. Problemet var at de ikke var åpne til andre synspunkter, og aksepterte hovedsakelig kun sitt eget perspektiv. En person kan ha forskjellige meninger, men om kun av de blir reflektert i en folkevalgt leder, fører det til begrenset lojalitet. Alle i Liverpool

⁵⁵ Frost & Peter, 2013: 98-99

⁵⁶ Jan Holm, Heysel-Tragedien (Store norske Leksikon (2023))

⁵⁷ Frost & Peter, 2013: 104

⁵⁸ Marren, 2016: 169-171

var misfornøyd med nyliberalistiske endringene, men militant appalerte hovedsakelig til arbeidere. De ulike demografiene ønsket endring, men å samle alle innenfor ett parti viste seg å være for meget. På nasjonalt nivå fordømte Labour de radikale i sitt eget parti, og anså det som årsaken for at de ikke kunne stå samlet mot Thatcher.⁵⁹ Etter militant ble ekskludert, forsøkte Labour å gjenopprette en from for balanse i byen, samtidig som de samarbeidet med myndighetene. I mai 1986 valgte vant Labour, mens «The Alliance», som nå er det liberale partiet fikk nest mest seter. Seieren var ikke langvarig, for det viste seg at flere av de folkevalgte var medlemmer av Militant, og ved juni fikk 12 medlemmer av Labour suspendert medlemskapene sine. I 1987 var Keva Coombs kandidat for Labour. Han mente samarbeid med myndigheten var essensielt for å gjenopprette byen. Labour vant valget, men lente seg mer mot midten av det politiske spekteret. Lederen for det nye bystyret var Harry Rimmer, men senere på året tok Coombs over. Han samarbeidet med myndigheten og forsøkte skape et godt forhold, men mange av samtalene førte ikke til noe, til tross for at Liverpool sin økonomi vokste.⁶⁰

Tanker om midten av 80-tallet

Midten av 80-tallet var fylt med mange ulike konflikter for Thatcher, men hennes seiere betød mye. Før konfrontasjon mot gruvearbeiderne hadde startet, ønsket hun å splitte samfunnets mening om dem. Retorikken hennes i den første valgkampen hadde langvarige konsekvenser. Det negative synet på streikerne ble forsterket hver gang media viste dem i voldelige slagsmål med politiet. Lederen for fagforeningen til gruvearbeiderne var vokal i sine meninger om myndighetene, og sine ønsker om å styrte dem. Den anti-demokratiske retorikken hjalp Thatcher. De som streiker er avhengig av økonomisk støtte via donasjon, og om samfunnets oppfatning er negativ, reduserer en sin egen inntekt. I kort tid hadde Thatcher internasjonal seier mot Argentina. Selv om hun ikke var forberedt på konflikten, vant hun. Innenfor Storbritannia sine grenser vant hun og mot de streikende, en konflikt med ulik natur. Dette gjorde henne enda mer populær hos sine supportere, mens arbeiderklassen mislikte henne mer og mer. I Liverpool fortsatte arbeidsledigheten å vokse, og beboerne måtte ty til mindre konvensjonelle ideologier for å oppnå målene sine. Byen har lang tradisjon med sosialisme og samhold, men Militant gjorde det både godt og vondt for byen. En kan argumentere for at Liverpool ikke hadde klart å komme seg gjennom perioden 1982-85 uten å gå utenfor budsjettplanen, men samtidig ble byen og ideologien oppfattet svært negativt. Militant prøvde å samle arbeiderne, men i sitt argument «Liverpool har blitt frastjålet millioner», blir saken vanskelig å relatere til for dem på

⁵⁹ Marren, 2016: 171

⁶⁰ Frost & Peter, 2013: 181-184

utsiden. Konflikten mellom myndighetene og Labour ble ikke presentert godt i pressen, og Heysel tragedien førte til en økt «oss mot dem» mentalitet. Når en hel by blir fremstilt slik, skaper det en form for ekkokammer i mindre skala, som øker effekten av isolasjon. Sluttspørsmålet er da om overlevelse er viktigere enn omdømme, selv om det kan føre til langvarige konsekvenser. I Liverpool sitt tilfelle førte det til turbulente år, og ting ble ikke bedre før de endret ideologien sin. Samtidig var de økonomiske restriksjonene påført av Thatcher regjeringen ekstreme, og gjorde det nærmest umulig å overleve om en var en del av arbeiderklassen. I det tilfellet at bystyret akseptert loven, hadde byen hatt en økonomisk kollaps. Det var allerede mange som hadde flyttet fra byen, men dette hadde trolig vært slutten. Den private sektoren hadde forlatt Liverpool, og en sterk offentlig sektor gjorde det mulig for dem å overleve.

1987-1990: Positive endringer og tragiske hendelser

En lever ikke utenfor konteksten av det som har skjedd tidligere, dette ser man både hos Thatcher og i Liverpool. Hadde det vært mulig for Thatcher å beholde plassen sin, og er Liverpool sitt omdømme mulig å endre?

10 år på rad

Mot slutten av 1986 og inn i 1987 viste meningsmålingene at folket begynte å støtte Thatcher. Skatten var senket, flere ble sysselsatt og den britiske økonomien var voksende på grunn av lave renter. Privatiseringer av tidligere statseide selskaper tillatte myndighetene å bruke mer penger på både helsevesenet og politiet. Det konservative parti vant ikke valget i 1987 på bakgrunn av at de var et godt valg, men fordi Storbritannia sin befolkning ikke stolte på Labour. Valget var ikke en knusende seier, og de var svært avhengige av stemmer fra sør-England. Nord-England, Skottland og Wales foretrakk Labour.⁶¹ I slutten av 1987 startet regjeringen å innføre nye reformer. Det konservative parti hadde hatt makten i snart 10 år, og dette ble gjort for å vise styrke, og at de ikke var blitt late. Som tidligere ble flere statseide selskaper privatisert, innenfor strøm, vann og olje. «Poll-tax» eller koppskatt ble introdusert i juli 1988, og er en form for taksering som påvirker individer uavhengig av inntekt, men baserer seg på hva slags bolig en bor i og offentlige tjenester rundt boligen. Denne takseringen traff de fattige, studenter, og par som bodde sammen hardt. Selv om man delte hushold, måtte en betale for hver person. Dette

⁶¹ Cannadine, 2016: 93

var og en reform som påvirket alle over 18, med unntak av mentalt syke og funksjonshemmede. Den antok alle over 18 hadde de samme forutsetningene og like muligheter til å tjene penger, noe som er langt unna realiteten.⁶² I Liverpool vant det omformet Labour partiet valg år etter år. Bystyret sin prioritering var hus, redusering av avgifter og en god offentlig sektor, men det var og et fokus på den private sektoren, som militant tidligere hadde ignorert.⁶³

Mindre innflytelse

I 1989 var Thatcher fremdeles populær både blant massen og internt i partiet. Hun en av de få statsministrene som hadde holdt makten i 10 år. Det var en følelse av selvsikkerhet rundt henne. De siste 10 årene var Margaret Thatcher ikke bare Thatcher, men var blitt et symbol på det nye Storbritannia.⁶⁴ Selvsikkerheten rundt Thatcher varte ikke lenge. Dette var hovedsakelig på grunn av globale hendelser. Berlin murens fall og senere Sovjets fall burde være seiere for Thatcher, men et gjenforent Tyskland med god industri i Europa gjorde konkurransen skarpere på det internasjonale markedet. Samtidig var båndet mellom USA og Storbritannia blitt svakere, ettersom Reagan ikke lenger var president, for George H.W. Bush tok over stillingen. Han sitt syn på en samlet Tysk nasjon var annerledes enn Thatcher sin, og forholdt seg ikke til hennes mening.⁶⁵ Flere internasjonale konflikter beviste bare mer at hennes inntrykk på andre verdensledere ikke var slik som på starten av 80-tallet. I Storbritannia virket Thatcher som en person uten motivasjon, og det var anspent stemning mellom henne og kollegaene. Koppskatten hadde fått stor motstand, og inflasjonen begynte å stige. I hennes kampanjer, så presiserte hun at en måtte lide gjennom harde tider for å bli belønnet, men nå kunne en argumentere for at den økonomiske tilstanden mange byer i nord-England gikk gjennom, ikke var verdt det. Senere i 1990 trapper hun ned fra sin posisjon som statsminister, frem til Toryene fant en erstatter.⁶⁶

Et urokkelig samfunn

I Liverpool fortsatte Labour sin trend i lokale valg, mens de konservative aldri kom tilbake til storhetstiden sin før 70-tallet.⁶⁷ Det var fremdeles høy arbeidsledighet, men den var synkende. Koppskatten ble kjempet imot, og byen prøvde å bedre omdømmet sitt, for å være mer attraktivt for den private sektoren. De siste 15 årene var harde, men ting så ut til å være på bedringens

⁶² Simon Hannah, *Cant pay wont pay: the fight to stop the poll tax*. Pluto press (2020(20-22.))

⁶³ Frost & Peter, 2013: 185

⁶⁴ Cannadine, 2016: 96

⁶⁵ Cannadine, 2016: 105

⁶⁶ Cannadine, 2016: 110

⁶⁷ Jeffery, 2017, Figur A1: 407

vei. Fotballen var en viktig del av både arbeiderklassekulturen. Liverpool ble det spilt på det aller høyeste nivået, til tross for at de både Everton og Liverpool var utestengt fra europeiske konkurranser. 15.april var det duket for FA cup semi-finale mellom Liverpool og Nottingham Forest og den skulle spilles på Hillsborough stadion i Sheffield. Det er standard prosedyre å spille semi-finalen på nøytral grunn, slik som finalen, men den foregår på Wembley. Kampen var utsolgt, og for å unngå konfrontasjoner mellom de to supporter gruppene, ble de bedt om å bruke ulike innganger når de ankom stadion. Det oppstod en flaskehals ved en av inngangene, som gjorde det vanskelig for Liverpool supporterne å komme seg inn, og det ble lang kø. Politiet åpnet en annen inngang for å slippe dem inn, men inngangen ledet dem til en tribune som allerede var full. Resultatet var at folk stod tett opp mot hverandre, og etter hvert ble folk knust av trykket. Folk prøvde å unnsnippe folkemassen, men det var lite rom for navigering mellom kroppene. Politiet iverksatte aldri en plan for store kriser, og som resultat døde 96 mennesker, senere 97 av skadene påført den dagen og over 760 ble skadet.⁶⁸ Dette var en stor traumatisk hendelse for byen og det samlet byen i solidaritet. Når en tragedie som denne skjer, vil en forventet solidaritet fra omverden. Det skjedde, men ikke alle holdt det synet. Politimenn som var der, påstod at hendelsen oppstod på grunn av fulle Scousere, og de tvang seg inn, når i realiteten ble de sluppet inn av politiet.⁶⁹ The Sun, som var på mange måter alliert med Thatcher regjeringen, publiserte en artikkel kalt «The truth», hvor de presenterte spekulasjoner som fakta, hvor Liverpool supporterne ble gjort til synderen, og ikke politiet. De skal blant annet ha urinert på lik, sjekket lommene på døde kroppar for penger og forhindrede politi i å utføre hjerte-og-lungeredning på de som var hardt skadet. The Sun var på denne tiden den største avisen i Storbritannia. Selv om de publiserte falsk informasjon, så bygget dette på det dårlige omdømmet byen hadde fått på seg de siste 10 årene. Store deler av Storbritannia så på dem som avskum, dette gjaldt og i fotballverden og.⁷⁰ I årene etter kom det frem ulike rapporter som kunne inkriminere politiet. Hver eneste rapport konkluderte med at det ikke var nok bevis for å sikte dem, og dødsårsakene ble ansett som ulykker.⁷¹ The Sun sin artikkel førte til en boikott av avisen i hele Liverpool, og mange følte seg angrepet ikke bare av The Sun, men av myndighetene. Det ble bekreftet i senere rettsaker at politiet og media om ikke med vilje, jobbet

⁶⁸ Amy Tikkanen, *Hillsborough Disaster*, Britannica Academic

⁶⁹ Tikkanen, 2023

⁷⁰ David Jeffery, *Whatever happened to Tory Liverpool: Success, decline and irrelevance since 1945*. Liverpool University press (2023(224-225))

⁷¹ Tikkanen 2023

for å skape en historie rundt hendelsen for å beskytte politiet, og flytte skylden over på Scouserne. Dette skjede ikke før flere tiår senere, og dermed var skaden var allerede gjort.⁷²

Siste tanker

De siste årene til Thatcher var ikke særlig glamorøse. Hennes tidligere sterke bånd med USA raknet etter Reagan gikk av, og Bush tok over. Han var nå den store lederen i vesten, og dette måtte Thatcher vike for. Trusselen av internasjonal konflikt sank ettersom Sovjetunionen ble oppløst, og Tyskland ble en stat. De neste årene var duket for internasjonalt samarbeid, og Thatcher var ikke den passende lederen for dette. Som statsminister var hun polariserende, elsket av sine egne og hatet av opposisjonen. Det er mulig hun hadde kommet godt overens med de internasjonale lederne, men da måtte hun og ha akseptert en mindre rolle, noe som hadde gitt henne dårlig omdømme Storbritannia, spesielt med tanke på hennes tidligere bragder internasjonalt. Når Thatcher til slutt gikk av, var det i mye av samme grunn til hvorfor hun fikk stillingen. Hun var en kvinne med sterk vilje som var villig til å gi et nytt perspektiv på et Storbritannia som slet økonomisk, og dette gjorde hun i 10 år. Det var forskjellige resultat, men hun fant alltid en måte på å bli valgt igjen. Etter mange år med voksende økonomi for britene, var det på tide med et nytt perspektivet, noe hun bittert innså selv. Hun

I Liverpool var det tidligere radikale bystyrer erstattet med en mer konservativ Labour gruppe. De ønsket fremdeles å bygge på hva Militant gjorde, men og ønsket å satse på den private sektoren, samtidig som de inkluderte innspill fra flere ulike perspektiver, slik at byen ble et bra sted for alle de ulike gruppene som bosatte seg i Liverpool. Byens omdømme fortsatte slik det var som tidligere. Fotball var Liverpool sin største kulturelle eksport på 80-tallet, og til tross for stor suksess, ble synet på Liverpool og Scouserne negativt etter Heysel og Hillsborough. Som nevnt tidligere skapte den økende polariseringen en oss mot dem mentalitet i Storbritannia, og denne ble høynet i Liverpool. Samtidig ble det en sterk form for solidaritet innad i Liverpool på tvers av klasse. Etter hennes død er hun fremdeles polariserende, nettopp fordi hun er symbolet på denne perioden i Britisk historie.

Konklusjon

Denne oppgaven har presentert og drøftet informasjon om hvordan politiske endringer er med på å skape en kulturendring, og hvordan dette påvirker personlig identitet.

⁷² Jeffery, 2023: 231

Når Margaret Thatcher blir valgt som statsminister i 1979, var arbeidsledigheten allerede et faktum, men hennes reformer fungerte som en katalysator for både omorganisering innenfor den offentlige sektoren, og økt politisk bevissthet blant befolkning, da hovedsakelig arbeiderklassen. Som nevnt i teksten var ikke Liverpool alene som by i å bli avindustrialisert, men den tidligere historien gjorde det vanskeligere å overleve. Som resultat ble de påvirkede politisk engasjert og en så demonstrasjoner over hele landet, men hovedsakelig i nord. Den allerede høye arbeidsledigheten ble høyere, og unge som kom ut av skolen utagerte i Toxteth opprøret. Dette var en viktig hendelse i andre sitt omdømme av byen, for det var ikke bare de som deltok i opprøret som ble dømt, men alle Scousere. Liverpool ble rammet hardt av reformene, og ble Scouserne ekstra polarisert av Thatcher sin retorikk, og det vokste frem en kollektiv avsky. Uavhengig av økonomisk rang, så var den en konsensus for at endringene påvirket byen på en svært negativ måte. Når et land går til krig, opprettes det ofte en ny regjering, eller så endrer regjeringen seg slik at det fokuset blir rettet mot et spesifikt mål, å vinne krigen. Dette gjelder ikke bare på internasjonalt nivå, men og innenriks. I Liverpool skjedde dette, i form av Militant. Byen har en sosialistisk arv, og denne florerte på 80-tallet. For å forsikre seg at byen overlevde, gikk Militant utenfor loven. Dette ble sett hardt ned på av myndigheten og andre byer, mens noen byer ble inspirert av dem. Det langsiktige målet til Militant var en økt politisk bevissthet i folket, men det ønsket ble aldri oppnådd. De forholdt seg til sitt perspektiv, og dette var løsningen som skulle redde dem. Bystyret ble et ekkokammer, og de så ingen andre løsninger utenom sin egen. Senere ble de erstattet av en mindre radikal gruppe fra Labour. De tok inn perspektiver fra ulike grupper og minoritet, og gjorde byen bedre. Det må og nevnes at Militant sitt handlingsrom ble større av at fagforeningen til gruvearbeiderne streiket i 12 måneder, og holdt regjeringen opptatt. Om denne konfrontasjonen mellom fagforeningene og Thatcher aldri fant sted, kunne myndighetene brukt langt flere ressurser på å knuse militant. Samtidig ble ikke byen sitt omdømme noe bedre, til tross for endringene. Tragediene i fotballen, som ble feilrepresentert i media gjorde vondt verre. Mellom 1979 og 1989 ble Liverpool konstant omtalt av media i et negativt lys. En viktig del av arbeiderklassekulturen er Fotball, og når Liverpool dominerte den, så ble de mislikt av arbeiderklassen fra andre steder i landet. I dag er Liverpool sin økonomi god, men omdømme fra 80-tallet henger enda igjen. Stereotypene har overlevd spesielt i områder som allierte seg med Thatcher. På denne måten er Scouserne en representant for opposisjonen til Thatcher, men til tross for dette blir stereotypene og av andre anti-Thatcher grupper. Dette kan være fordi ideen om at Scousere ønsket spesialbehandling var stor for media, og var viktig i propagandakrigen mellom Thatcher og Militant.

Liverpool sin moderne historie er turbulens. De første årene etter krigen var gode, men på 60-tallet begynte økonomien å synke, folk flyttet fra byen og dette fortsatte utover 70- og 80-tallet. Synkende inntekt, mange utflytninger og enorm arbeidsledighet er hva som definerer 80-tallet. På mange måter fungerer byen som et mikrokosmos for resten av Storbritannia, men spesifikt resten av Nord-England, for det var de som ble rammet hardest av de politiske endringene. Til tross for de harde tidene, stod Scouserne sammen mot Thatcher-regjeringen. I dag er Storbritannia fremdeles delt politisk, men polariseringen har skjedd ulikt. Mange av byene som kjempet for arbeidernes rettigheter på 80-tallet holder fremdeles på sine politiske meninger. Dette gjelder også Liverpool. Ideologien er ikke like sterkt som når Militant var i bystyret, men det er sosialistiske idealer som følges. I marxisme så argumenteres det for at før mennesket ble sivilisert, var den naturlige tilstanden en prototype av kommunisme; det var naturlig å dele på ressursene. Alle skulle bidra til felleskapet, samtidig fikk alle nyte av godene til felleskapet. Når tider er tøffe og store samfunn sliter, går det enten bra, eller så kollapser det. I Liverpool sitt tilfelle, måtte byen ta en ekstrem vending for å overleve og de ble hardt kritisert for det. Den politiske retorikken var hard mot byens opposisjon, og denne retorikken ble gjenspeilet i folket, men ikke i form av lovbrudd og utpressing av større statsmyndigheter, men av byens befolkning tok vare på hverandre. Mye av æren går til Militant, som er fortjent. Drømmen om politisk bevissthet ble ikke oppnådd, men Scouserne tok til seg sosialistiske ideer. Dette gjorde det mulig for en by med stor blanding av ulike etnisiteter, religioner og økonomiske klasser til å stå sammen gjennom vanskelige tider.

Bibliografi

- Boland, P. (2010). *Sonic geography, place and race in the formation of local identity: Liverpool and Scousers*. Geografiska Annaler. Series B, Human geography 92 (1) <https://doi.org/10.1111/j.1468-0467.2010.00330.x>
- Boland, P. (2008). *The construction of images of people and place: Labelling Liverpool and stereotyping Scousers*. Elsevier 25 (6) <https://doi.org/10.1016/j.cities.2008.09.003>
- Cannadine, D. (2016). *Margaret Thatcher: A Life and Legacy*. OUP Oxford https://web.p.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzE0NTI5NTRfX0FO0?sid=be02d107-9b36-4e91-8405-5f74781b70f4@redis&vid=0&format=EB&lpid=lp_13&rid=0
- Frost, D. & North, P., (2013). *Militant Liverpool: a city on edge*. Liverpool University press.
- Hannah, S. (2020) *Cant pay, Wont pay: The fight to stop the Poll tax*. Pluto press.
- Holm, J. (2023, 28 Desember). *Heysel Tragedien*. Store Norske Leksikon <https://kildekompasset.no/references/artikler-i-oppslagsverk-leksika-ordboker-o-l-4/>
- Jeffery, D. (2023). *The impact of local identities on voting behaviour: A scouse case study*. British politics <https://doi.org/10.1057/s41293-023-00242-1>
- Jeffery, D. (2017). *The strange death of tory Liverpool: Conservative electoral decline in Liverpool, 1945-1996*. British politics 12 <https://doi.org/10.1057/s41293-016-0032-6>
- Lopez, T.M. (2014). *The winter of discontent: myth memory and history*. (Liverpool University press)
- Marren, B. (2016). *We shall not be moved: How Liverpools working class fought redundancies, closures and cuts in the age of Thatcher*. Manchester University press <https://web.p.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=a7af1439-3210-4d88-ac03-0a06ee5af270%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRl#AN=1229523&db=nlebk>
- Maddison, A. (2013). *Western economics performance in the 1970s: a perspective and assessment*. PSL quarterly review 33 (134) <https://doi.org/10.13133/2037-3643/10709>

- Public Information office. (1984). *Factsheet No 22: General election, June 9 1983*. House of commons, UK parliment.
<https://www.parliament.uk/globalassets/documents/commons-information-office/m09.pdf>
- Saunders, R. (2012). «*Crisis? What Crisis?*» *Thatcherism and the seventies*. I Jackson & Saunders *Making Thatchers britain*. Cambride Univserity press
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511998164>
- Taylor, G. & McDonald, M. (2022). «*Selling their jobs?*» *Thatcherism, voluntary redundancy and worker resocialisation*. *Labour History*, 122 (1)
- Tikkanen, A. (2023) *Hillsborough Disaster*. Britannica Academic
<https://academic.eb.com/levels/collegiate/article/Hillsborough-disaster/628398#article-contributors>

